

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Бухгалтерського обліку та аудиту
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

д.е.н., проф. Лоханова Н.О. _____
(підпис)

«___» _____ 2019 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр**

зі спеціальності _____ 6.030509 «Облік та аудит»
(шифр та найменування спеціальності)

Освітня програма _____ Облік і аудит
(назва освітньої програми)

на тему: «Облік, контроль та аналіз розрахунків із дебіторами та кредиторами
(на прикладі ТОВ «Катион Плюс»)»

Виконавець:

студент _____ ЦВФН _____ факультету
Джашитова Валерія Андріївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

_____ к.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
Шерер Ігор Леонідович _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2019

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДЕБІТОРСЬКА ТА КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ	6
1.1. Сутність і класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості	6
1.2. Нормативне забезпечення організації обліку та контролю дебіторської і кредиторської заборгованості	12
1.3. Проблемні питання обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей	14
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТОВ «КАТИОН ПЛЮС»	19
2.1. Загальне ознайомлення з підприємством та організацією обліку	19
2.2. Організація первинного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості	22
2.3. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської і кредиторської заборгованості	29
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТОВ «КАТИОН ПЛЮС»	40
3.1. Організація внутрішнього контролю дебіторської і кредиторської заборгованості	40
3.2. Аналіз дебіторської заборгованості та зобов'язань	50
3.3. Можливості удосконалення обліку та внутрішнього контролю	59
ВИСНОВКИ	65
Список використаних джерел	69
Додатки	73

ВСТУП

Актуальність теми. Стан розрахунків з дебіторами і кредиторами на вітчизняних підприємствах є напруженим, що виявляється у значних сумах заборгованості та тривалих термінах її погашення.

Безперечно, повністю ліквідувати (погасити) заборгованість підприємства практично неможливо і недоцільно, оскільки вона як об'єктивне явище в економіці, є невід'ємним наслідком (а за певних обставин, наприклад, умов договору, – передумовою) фінансово-господарських відносин з контрагентами. Навіть більше, заборгованість може бути перетворена у фінансовий актив і таким чином сама стати предметом фінансово-господарських відносин. Враховуючи зазначені аргументи, заборгованість неодмінно повинна бути об'єктом обліку та управління для усунення її негативного впливу на фінансово-майновий стан (тимчасове вилучення обігового капіталу, погіршення фінансової дисципліни, ліквідності та платоспроможності), що особливо відчутно в умовах стагнації економіки й обмеженості та високої вартості фінансових ресурсів.

Сьогодні дебіторська заборгованість залишається найвужчим місцем у фінансовій діяльності багатьох підприємств. Відповідно, правильно організований облік заборгованості підприємства сприятиме недопущенню прострочення термінів платежу і доведення заборгованості до стану безнадійної та позитивно вплине на фінансовий стан підприємства.

Питанням обліку дебіторської та кредиторської заборгованості значну увагу надавали такі науковці: І. О. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, І. О. Власова, С. Ф. Голов, Л. В. Городянська, В. П. Завгородній, Л. М. Кіндрацька, Г. Г. Кірейцев, О. М. Колеснікова, С. А. Кузнецова, О. В. Литттиленко, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, Н. М. Малюга, Г.О. Москалюк, Л. В. Погоріляк, Г. В. Савицька, І. Б. Садовська, В. С. Сатур, В. В. Сопко, Д. Стоун, К. С. Сурніна, К. Хітчин та багато інших.

Аналіз наукових праць із досліджуваної проблематики свідчить про те, що процес оптимізації заборгованості та її облік залишається дискусійним питанням і потребує поглибленого вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення теоретичних засад та практичних особливостей обліку та контролю розрахунків з різними дебіторами та кредиторами. на досліджуваному підприємстві, формулювання висновків та надання пропозицій щодо вдосконалення діючої практики.

Відповідно до мети дослідження визначені наступні завдання:

- вивчити законодавчі та нормативні документи, регулюючі облік розрахунків із дебіторами та кредиторами на підприємствах України;
- дослідити організацію обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань у ТОВ «Катион Плюс» та її відповідність вимогам законодавства та нормативних документів;
- проаналізувати ефективність організації внутрішнього контролю за станом розрахунків з дебіторами і кредиторами у ТОВ «Катион Плюс»;
- провести економічний аналіз складу, структури і динаміки дебіторської заборгованості та зобов'язань досліджуваного підприємства;
- оцінити вплив дебіторської заборгованості та зобов'язань на платоспроможність ТОВ «Катион Плюс»;
- дати рекомендації щодо вдосконалення діючої системи обліку та внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «Катион Плюс».

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є система обліку та контролю розрахунків з різними дебіторами та кредиторами ТОВ «Катион Плюс».

Предмет дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних та методологічних питань, пов'язаних з організацією обліку та внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування, конкретизація), так і емпіричні (документування, розрахунково-аналітичні та балансово-звітні прийоми). Окрім того, застосовано методи теоретичного узагальнення і порівняння – для розкриття економічного змісту дебіторської та

кредиторської заборгованості; комплексного і системного підходів – для дослідження якості обліку заборгованості та розроблення методичного підходу до класифікації в системі управління підприємством; методи формалізації – для розробки концептуальних основ обліку і аудиту заборгованості в системі управління підприємством; абстрактно-логічні – для формулювання теоретичних висновків і узагальнень.

Інформаційна база дослідження. В процесі дослідження використовувалися законодавчі, нормативні і інструктивні матеріали в області бухгалтерського обліку, контролю та аналізу, праці вітчизняних і зарубіжних економістів, фактичні дані обліку та звітності ТОВ «Катион Плюс» за 2017 – 2018 роки.

ВИСНОВКИ

Матеріали, проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки та пропозиції.

Найпершим у вивченні організації обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей є визначення цих понять та їхнього економічного змісту.

Аналіз положень нормативно-правових документів і позиції науковців щодо сутності категорії «заборгованість» показав відсутність єдиного підходу до визначення сутності понять «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість».

Пропонуємо визначати категорію «заборгованість» як правовідносини двох чи більше суб'єктів, які є наслідком вчинення певної дії (фінансово-господарської операції) одного суб'єкта (кредитора) до іншого (дебітора) щодо передачі товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів чи інших активів, надання послуг, виконання робіт або дії законодавчо-нормативних документів (виникнення заборгованості з податків чи інших обов'язкових платежів перед бюджетом та позабюджетними цільовими фондами), та надає кредитору право вимоги, а дебітору зобов'язання щодо її погашення.

Не менш важливим питанням в організації бухгалтерського обліку заборгованості є дослідження її класифікації.

Запропонована у п. 1.2 кваліфікаційної роботи класифікація розкриває природу різних видів дебіторської та кредиторської заборгованостей, відповідає структурі бухгалтерського балансу і дає змогу якісно та вчасно сформулювати інформаційне забезпечення для ухвалення рішень у процесі управління заборгованістю і підприємством.

В процесі дослідження нами визначено в п. 3.3 кваліфікаційної роботи ряд існуючих проблем обліку розрахунків з різними дебіторами та кредиторами та надано пропозиції щодо їх вирішення.

На нашу думку, для вдосконалення системи обліку заборгованості можна надати такі рекомендації.

1. Внести зміни в П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», які б розмежували поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. Сьогодні їх облік ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вище зазначеному стандарті. Водночас зазначимо, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках [28].

2. Доцільно було б здійснювати оцінку дебіторської заборгованості за допомогою міжнародних стандартів.

3. Своєчасно та періодично контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Адже значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і потребує залучення додаткових джерел фінансування.

4. Оплата дебіторської заборгованості являє собою форму реструктуризації активів, що полягає у переведенні дебіторської заборгованості в ліквідні форми активів. Основними видами оплати дебіторської заборгованості (рефінансування) є облік векселів, форфейтинг та факторинг. Водночас такі форми оплати дебіторської заборгованості, як факторинг і форфейтинг не набули поширення під час здійснення господарської діяльності підприємств в Україні, тоді як застосування таких форм розрахунків пришвидшило б перетворення дебіторської заборгованості у грошові активи.

5. Створити резерв сумнівних боргів та виробити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства. Резерв сумнівних боргів варто формувати в розрізі кожного з боржників, за термінами непогашення дебіторської заборгованості та залежно від розмірів підприємства та обсягів діяльності. Це дасть змогу отримувати інформацію про суми дебіторської заборгованості, яка визнана сумнівною; про суми списаної дебіторської заборгованості в межах та понад резерв сумнівних боргів; про суми заборгованості, що раніше була визнана безнадійною.

Результати дослідження практики обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТОВ «Катион Плюс» свідчать про таке.

В цілому облік на підприємстві організовано у відповідності діючим

законодавчим та нормативним документам. Розрахункові операції з різними дебіторами та кредиторами своєчасно оформляються відповідними первинними документами та відображаються у бухгалтерських регістрах та звітності підприємства. Однак в ході дослідження виявлено деякі недоліки.

1. На підприємстві відсутній наказ про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику.

Документальне оформлення облікової політики ТОВ «Катион Плюс» слід здійснювати у вигляді наказу про облікову політику підприємства.

Нами розроблено відповідний документ та представлено у додатках до кваліфікаційної роботи.

2. На підприємстві не сформований резерв сумнівних боргів.

Нами запропоновано розраховувати резерв за методом класифікації дебіторської заборгованості (із застосуванням коефіцієнта сумнівності для кожної групи боржників).

3. Інвентаризація дебіторської і кредиторської заборгованості на досліджуваному підприємстві проводиться один раз на рік перед складанням річної фінансової звітності та носить формальний характер.

Інвентаризацію розрахунків пропонується здійснювати на певну дату затверджену керівництвом у відповідності до плану інвентаризації майна та розрахунків підприємства.

Результати економічного аналізу фінансової звітності ТОВ «Катион Плюс» свідчать про наступне.

На протязі досліджуваного періоду загальний розмір дебіторської заборгованості підприємства зменшився. Це відбулося за рахунок зменшення розміру дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та іншої поточної дебіторської заборгованості.

Аналіз оборотності дебіторської заборгованості свідчить про позитивну тенденцію к прискоренню оборотності. Це обумовлено збільшенням чистого доходу від реалізації товарів та зменшенням середньорічних залишків дебіторської заборгованості. Прискорення оборотності призвело до економії коштів.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості свідчить про значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською. Така ситуація не може оцінюватися однозначно. З одного боку, підприємства активно використовує «чужі» засоби в своїй господарській діяльності, а з іншої – зростає ризик втрати платоспроможності підприємства. Розрахунок коефіцієнта загальної ліквідності свідчить про те, що аналізоване підприємство має ризик втрати платоспроможності.

З метою деталізації інформації щодо розрахунків із постачальниками пропонуємо ввести рахунки третього порядку до рахунку 631:

6311 – Розрахунки з постачальниками по товарно-матеріальним цінностям;

6312 – Розрахунки з постачальниками по отриманих послугах адміністративного характеру;

6313 – Розрахунки з постачальниками за отримані виробничі послуги.

5. Ефективність внутрішнього контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю на ТОВ «Катион Плюс» залежить від взаємодії між бухгалтерією підприємства, експедиторського та брокерського відділів.

Однак, як свідчать матеріали проведеного дослідження, на ТОВ «Катион Плюс» відсутня служба внутрішнього контролю. Вважаємо, за необхідне створення такої служби на базі вище перелічених служб для забезпечення успішного функціонування підприємства.

Основні завдання служби внутрішнього контролю такі.

1. Пошук можливостей збільшення кількості замовників підприємства з тим, щоб зменшити масштаб ризику несплати боргів.

2. Моніторинг потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо).

3. Контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості.

4. Контроль стану розрахунків за протермінованими понад три місяці заборгованостями.

Такі основні висновки та пропозиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безкоровайна Л. В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської і кредиторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2016. № 12. С. 37 – 44.
2. Бланк И. А. Управление активами и капиталом. К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. 448 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: Навч. посібник. Житомир: РУТА, 2001. 576 с.
4. Власова І. О. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» /І.О. Власова. Донецьк, 2005. 20 с.
5. Власюк Г. В. Проблеми класифікації та оцінки дебіторської заборгованості, шляхи їх вирішення. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2011. № 6. С.131 – 135.
6. Волович О. Б. Сутність та класифікація заборгованості підприємства. Економічний простір. 2012. № 66. С. 195 – 203.
7. Гончарук Р. П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2012. № 1(59). С. 48 – 51.
8. Гуня В. О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. Економічний простір. 2009. № 21. С. 206 – 211.
9. Загородній А. Г. Облік і аудит: термінологічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Г. О. Партин, Л. М. Пилипенко. 2-ге вид., доопрац. та доповн. Львів: Видавництво Львівської політехніки; ПП НВФ «Біарп», 2012. 632 с.
10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0893-99>. (дата звернення: 20.02.2019).

11. Кияшко О. М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2011. 21 с.
12. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз: підруч. / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. К.: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.
13. Кручак Л.В. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: «Економічна думка». 2016. Т. 25. № 2. С. 93 – 98.
14. Лігоненко Л. О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, Н. М. Новікова. К. : Київ. нац. торг. -екон. ун-т, 2005. 275 с.
15. Мамедова С. Р., Мамедова Е. Р. Фактори впливу на обсяг дебіторської заборгованості підприємства: Управління розвитком. №14 (154) 2013. С. 156 – 158. URL: file:///C:/Users/i.sherer/Downloads/Uproz_2013_14_65.pdf (дата звернення: 02.02.2019).
16. Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. Бухгалтерський облік і аудит. 2015. № 12. С. 38 – 42.
17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1. Подання фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013. (дата звернення: 25.02.2019).
18. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32. Фінансові інструменти: подання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029. (дата звернення: 25.02.2019).
19. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IAS%2037_ukr_2016.pdf. (дата звернення: 20.03.2019).
20. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015. (дата звернення: 09.02.2019).

21. Москалюк Г.О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрямки удосконалення і розвитку. Ефективна економіка. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1899>. (дата звернення: 25.04.2019).
22. Мясников О.А. Стягаємо дебіторську заборгованість. Головбух. 2014. № 7. С. 20 – 22.
23. Нікіфоров В. Утворення системи управління дебіторською заборгованістю. Финансовый директор. 2013. № 5. С. 12 – 15.
24. Облік дебіторської заборгованості за міжнародними стандартами: побудова та відмінності / Сопко В.В., Ромашко О.М., Закревська О.Ю. // Канада, Economics and finance, Publishing house «BREEZE», 2015. – С. 292 – 296.
25. Орлова В. К. Фінансовий облік : навч. підруч. / В. К. Орлова, М. С. Орлов, С. В. Хома. 2-ге вид., доп. і переробл. К.: Центр навчальної літератури, 2010. 510 с.
26. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій: затв. наказом М-ва фінансів від 30.11.99 р. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1214-13>. (дата звернення: 25.02.2019).
27. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення: 20.02.2019).
28. Подолянюк Р. В. Актуальні проблеми обліку дебіторської заборгованості. Управління розвитком. 2012. № 4. С. 114 – 116.
29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затв. наказом М-ва фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 02.02.2019).
30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: затв. Мінфіном України № 20 від 31.01.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>. (дата звернення: 15.02.2019).
31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затверджено наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>. (дата звернення: 09.02.2019).

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: затв. Наказом М-ва фінансів України від 28.05.1999 р. № 137. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0392-99>. (дата звернення: 20.04.2019).
33. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: затв. Мінфіном України від 24.05.95 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>. (дата звернення: 15.02.2019).
34. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>. (дата звернення: 15.02.2019).
35. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14. (дата звернення: 15.02.2019).
36. Сурніна К. С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Луганськ, 2002. 19 с.
37. Федорченко О. Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами (на прикладі текстильних підприємств легкої промисловості) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2009. 23 с.
38. Черненко Л. В. Управління дебіторською заборгованістю в аграрних підприємствах: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. К.: 2007. 241 с.
39. Чорненька О.Б. Напрями вдосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах. Економічні науки. 2016. № 2(53). С. 259 – 269.
40. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз. Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2003 р.: URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/BookEkAnaliz/tablica.htm>. (дата звернення: 15.04.2019).